

DOI: <https://doi.org/10.36719/2706-6185/21/51-56>

Ruzanə Süleymanova

Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti
ruzanəsuleymanova@gmail.com

Məlaikə Xudaverdiyeva

Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti
melaikeyudaverdiyeva1982@gmail.com

TƏHSİLİN KEYFİYYƏTİNİN YÜKSƏLDİLMƏSİNDƏ İTERAKTİV TEXNOLOGİYALARIN ROLU

Xülasə

Məqalədə təhsilin keyfiyyətini artırılmasında interaktiv texnologiyalardan istifadə edilən bəzi məsələlərə toxunulur. Yeni şəraitdə təhsilə yeni yanaşmalar qarşıda duran problemlər və onların həlli yolları nəzərdən keçirilir. Təhsilin keyfiyyətinin artırılması üçün bir sıra əhəmiyyətli üsullardan danışılır. Şagirdlərə yanaşma tərzini müzakirə olunur. Təhsilin keyfiyyətinin artırılmasının əlverişli yollarından biri də müəllimin yeni pedaqoji texnologiyalardan istifadə etməsidir. İnteraktiv təlim dərslərdə yaranan, meydana çıxan şagirdlər arasındakı öyrənmə ünsiyyəti və əməkdaşlığı, müəlim-şagird birliyini nəzərdə tutur. İnteraktiv metodlar isə təlim prosesində öyrənmə və anlaşılmaya, bacarıq və keyfiyyətlərə şagirdlərin yiyələnməsini həyata keçirən üsullar, tərzlər, işlər, yanaşmalar, vasitələrdir. Tədrisdə yeni pedaqoji texnologiyaların işlənilməsi və bu texnologiyaların tətbiqi əsas problemlərdən biridir. Dərslərdə müasir təlim metodlarından istifadə bu gün müasir dərslərin xarakterik xüsusiyyətləri hesab edilir.

Açar sözlər: *interaktiv texnologiyalar, təhsil texnologiyaları, konstruktiv təlim texnologiyası, təhsilin humanitarlaşdırılması, təhsildə yeniliklər*

Ruzana Suleymanova

Azerbaijan State Agrarian University
ruzanəsuleymanova@gmail.com

Malaika Khudaverdiyeva

Azerbaijan State Agrarian University
melaikeyudaverdiyeva1982@gmail.com

The role of Interactive Technologies in Enhancing the Quality of Education

Abstract

The article touches on some issues of using interactive technologies to improve the quality of education. In the new conditions, new approaches to education, the problems ahead and their solutions are considered. A number of important methods for improving the quality of education are discussed. One of the convenient ways to improve the quality of education is the teacher's use of new pedagogical technologies. Interactive training involves learning communication and cooperation between students, teacher – student unity, which occurs in class. Interactive methods are the methods, styles, works, approaches, tools that implement the students' acquisition of learning and understanding, skills and qualities in the training process. Development of new pedagogical technologies and application of these technologies in the teaching is one of the main problems. The use of modern teaching methods in the lesson is considered the characteristic features of the modern lesson today.

Keywords: *interactive technologies, educational technologies, constructive learning technology, humanization of education, innovations in education*

Giriş

Bu gün dünyada gedən qloballaşma həyatın bir çox sahələrinə öz təsirini göstərir. Təhsilin keyfiyyətini yüksəltmək, yeni pedaqoji texnologiyaları öyrənib onlardan səmərəli istifadə etmək başlıca vəzifə kimi qarşıda durur. Bu problemin həllini pedaqog alimlər, əsasən, aşağıdakı istiqamətlərdə görürlər (Mehrabov, 2001).

- təhsilin məzmununun kökündən dəyişdirilməsində;
- yeni pedaqoji texnologiyaların işlənilib hazırlanmasında;
- təhsilin humanitarlaşdırılmasında;
- pedaqoji kadrların yenidən hazırlanmasında;
- təlim prosesinin fərdiləşdirilməsində və s.

Təhsilin keyfiyyətinin artırılmasının əlverişli yollarından biri müəllimin yeni pedaqoji texnologiyalardan istifadə etməsindədir. Müəllim tədris prosesini elə təşkil etməlidir ki, şagird müstəqil fəaliyyət vərdişlərinə yiyələnsin, özünün bilik və bacarıqlarını obyektiv qiymətləndirməyi öyrənsin, müəyyən məqsədlə qarşısına hər hansı məsələ qoyaraq onun həllini tapsın. Müəllim materialı dərindən bilməli, hər bir dərslə yaradıcı yanaşmalı, mütəmadi olaraq yeni texnoloji üsullar axtarmalı, şagirdin psixologiyasını öyrənməlidir.

Pedaqoji ədəbiyyatlarda təhsil texnologiyalarının təhlili göstərir ki, yeni pedaqoji texnologiyalar xarakterik əlamətlərə malikdir. Müəllimin bələdçiliyi ilə dərslə problemi şagirdlərin özlərini həll etməsi pedaqoji texnologiyaların əsas ideyasını təşkil edir. Bələdçi-fasilitator tədqiqatların aparılması istiqamətində şagirdlərə şərait yaradır, istiqamət verir. Təlim prosesini əvvəlcədən layihələndirir, təlim prosesində şagird şəxsiyyətinin inkişaf etdirilməsi zamanı təlim məqsədlərini əsaslı şəkildə həyata keçirir.

Müəllim ümumi proqram üzrə dərslə hazırlığı yüksək səviyyədə olmalıdır. Məlum həqiqətdir ki, təhsilə hər dövrün özünə məxsus pedaqoji fikri olmuşdur. İndi təlim tərbiyyə prosesində şəxsiyyət anlamı daha demokratik şəkildə dərk edilir. Şagirdin subyekt olması müasir dövrün çox səslənən və bəzən mübahisələrə səbəb olan məsələlərindəndir.

Müasir pedaqoji texnologiyaların hamısının məzmununu, əsasən, interaktivliyinə görə fərqləndirmək olar. İnteraktivlik təlim prosesi müəllim və şagird arasında üçün gedişindən-mövzudan, şərhdən, dialoqdan, rollu oyundan, həmin anda meydana çıxan yanaşma, izah, dialoq və s.-dən asılıdır. Yəni bu tərz əvvəlcədən planlaşdırılmır, işin – təlim prosesinin gedişi bu məqamı ortaya çıxarır və daha çox şagirdin müstəqilliyi, müdaxiləsi ilə baş verir. Digər tərəfdən, interaktivlik şagirdlərin özləri arasındada ola bilər. Əsas cəhət odur ki, bu prosesdə əməkdaşlıq edən öyrənənlər və öyrədən eyni hüquqlu mövqedə dayanırlar, Təbii ki, müəllim öyrədən olaraq bələdçi, fasilitator, məsləhətçi funksiyasını yerinə yetirir: şagirdlərin işlərinə müdaxilə etmədən problemləri qoyur, istiqamət verir, nəzarət edir, axtarış istiqamətlərini hazırlamağa kömək edir, amma təlim tapşırıqları üzərində uşaqlar özləri birlikdə -öz aralarında tədqiqat aparır, diskussiya apararaq işləyirlər.

Hər bir şagirdin öz fikri, ideyası olur. Mübadilə nəticəsində fikirlər dəyişir, ideyalar təzələnilir. Qrupdakı zəif şagirdlər də müzakirədə fəal iştirakə qoşulurlar; məsələlərin müzakirəsi və kollektiv müzakirənin gedişində bir-birini dinləməyə alışırlar, hər bir təlim tapşırığının həlli vasitəsilə onlar idraki axtarıcılıq taktikalarını təkmilləşdirir, təlimdə öz müvəffəqiyyət hər kəs özü qurur.

İnteraktiv təlim dərslə yaranan, meydana çıxan şagirdlər arasındakı öyrənmə ünsiyyəti və əməkdaşlığı, müəllim-şagird birliyini nəzərdə tutur. İnteraktiv metodlar isə təlim prosesində öyrənmə və anlaşılmaya, bacarıq və keyfiyyətlərə şagirdlərin yiyələnməsini həyata keçirən üsullar, tərzlər, işlər, yanaşmalar, vasitələrdir.

Əsasən öyrədən (təlimçi) deyil, öyrənən duran konstruktivizm nəzəriyyəsinə istinadən öyrənən cism və hadisələrlə bilavasitə əlaqədə olur və bunu nəticəsində onların əlamətlərini qavrayır, qarşıdakı problemi həll edir (Kralin, 1998). O, fərdi şəkildə işləməyə və təşəbbüs nümayiş etdirməyə həvəsləndirilir, öyrənən əqli təhlilin məhsulu olan öyrənmə prosesində yeni bilikləri ilkin biliklərlə əlaqələndirərək ən yaxşı nəticəyə nail ola bilər. Bu nəzəriyyənin nümayəndələri xüsusən qeyd edirlər ki, öyrənmə prosesinə mühit və öyrənənin fikir və münasibəti

təsir edir. Konstruktivist təlim insan beyni üzrə son zamanlar aparılan tədqiqat və öyrənmə prosesinin necə baş verməsi haqqında olan biliklər üzərində qurulmuşdur.

Şagirdlərin təliminin texnologiya ilə əlaqələndirilməsi 1999-cu ildə Şaron Adams və Meri Böms tərəfindən “Texnologiyalar üzrə yardım proqramı” çərçivəsində “Təhsilin İnkişafı üzrə Suasvest Laboratoriyası” –ndə texnologiyaların integrasiyasına əsaslanan bu nəzəriyyəyə istinad edərək şəxsiyyətyönümlü və konstruktivist siniflərin yaradılması ilə işlənilib hazırlanmışdır. 2005-ci ildən etibarən Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi və Mədəd Azərbaycan Humanitar Təşkilatının (RELİEF) birgə layihəsi olan Müəllimlərin Peşəkarlıq Səviyyəsinin Təkmilləşdirilməsi təlimlərində respublika müəllimləri mərhələ-mərhələ Konstruktivlik, interaktiv təlimlərlə, müasir pedaqoji texnologiyalarla yaxından tanış edirlər. Bu təlimlərin praktik əhəmiyyəti çox böyükdür.

Tədrisdə yeni pedaqoji texnologiyaların işlənilib hazırlanması və bu texnologiyaların tətbiqi əsas problemlərdən biridir. Çünki dərstdə müasir təlim metodlarından istifadə bu gün müasir dərslin xarakterik xüsusiyyətlərindəndir. Həyat məktəb, müəllim şagirdlər qarşısında yeni tələblər qoyduğuna görə bu məsələlərin üzərinə təkrar-təkrar qayıtmaq lazım gəlir. Müasir dərslər elmi-texniki tərəqqinin tələblərini təmin edən, inkişaf etməkdə olan müstəqil dövlətimizdə cəmiyyətin məqsədlərinə cavab verən və psixoloji-pedaqoji elmlərin nailiyyətlərini nəzərə alan dərslərdir. Müasir dərstdə qavranılmış biliklər, yeni biliklərin mənimsənilməsində bir komponent kimi həyata keçirilməli, dərstdə biliklə fəaliyyətin dialektik əlaqəsi və asılılığı, sualların obyektiv həqiqətdən doğması və düşündürücü olması, şagirdlərin yaradıcı təfəkkürünün fərqləndirici xüsusiyyətinin mütləq nəzərə alınması, şagirdlərin idrak fəaliyyətindəki əsas götürülməlidir.

Müasir dərslər dedikdə, öyrətmə prosesində müəllimin göstərdiyi pedaqoji məharət, ustalıq nəzərdə tutulur. Müəllim sinifdə işgüzar şərait yaradıb şagirdlərin müstəqil mühakimələrinə geniş meydan açırsa, hər mövzunun xarakterinə uyğun priomlardan, çeviklik və interaktivliyin təmin edilməsindən, problemli təlimdən istifadə edərsə, deməli o, dərsləri müasir tələblər əsasında qura bilər.

Müasir dərstdə uşaqlarda yaradıcı təxəyyülü inkişaf etdirməyə və idraki müstəqilliyə xidmət göstərən problemli suallara, düşündürücü məsələlərə xüsusi yer verilməlidir. Belə dərslər şagirdlərdə müəyyən bacarıq və vərdisləri formalaşdırır. Müasir dərslər müəllimin dərsləri ciddi hazırlaşmasını tələb edir. Buna görə də müəllim hansı priomlardan necə və nə zaman istifadə edəcəyini qabaqcadan müəyyən etməli, sinifdə deyəcəyi informasiyanın strukturunu qabaqcadan düşünməli, mövzuya dair yardımçı fakt və hadisələri əsas məsələnin həllinə yönəltməyi bacarmalı, elmi-texniki yeniliklərdən, dövrün mühim ictimai-siyasi hadisələrindən baş açmalı, biliyini müntəzəm olaraq artırmalıdır. Müasir dərslər uşaqların dünyagörüşünü inkişaf etdirməli, onların əqidəyə mənəvləşməsinə şərait yaratmalı, dərstdə əyanılıqdan və müxtəlif mənbələrdən alınmış əlavə məlumatlarla onların dərketmə qabiliyyətlərini artırmalıdır (Bayramov, 1990).

Təlimlə tərbiyyənin vəhdəti də müasir dərslərin qarşısında qoyulmuş tələbdir. Dərslər şagirdlərin mənəvi inkişafına, əxlaqca təkmilləşməsinə, vətənpərvərlik, insanpərvərlik, əməksevərlik ruhunda yetişməsinə xidmət göstərməlidir. Müasir dərslər milli təhsilin yaradılmasına yönəlməlidir. Bunun əsasını diferensiaslaşdırma, demokratikləşdirmə, humanistləşdirmə, integrasiya, fərdiləşdirmə və s. Prinsiplər təşkil etməlidir (Əlizadə, 2005).

Məlumdur ki, ənənəvi dərstdə, əsasən, müəllim aparıcı mövqeyə malik olur, daha çox özü danışır, təhlili də, ümumiləşdirməni də bir qayda olaraq özü aparır, şagirdlər isə bir çox hallarda passiv müşahidəçi kimi müəllimi dinləyir, onun dediklərini qəbul etməyə məcbur olurdu. Təlim prosesi bir növ avtoritar xarakter daşıyırdı. Müasir dərslərin təşkilində isə sadalanan bütün bu nöqsanları interaktiv (fəal) təlim metodlarının tətbiqi vasitəsi ilə, fənlər üzrə kurikulumun əsas funksiyasını yerinə yetirməklə aradan qaldırmaq olar. Kurikulumun əsas funksiyaları-fənlər arasındakı əlaqə və ardıcılığın təmin edilməsi, fənnin məzmununun cəmiyyətin tələbatına uyğun olaraq daim təkmilləşdirilməsi və yeniləşdirilməsi, dərstdə təlim texnologiyalarının çevikliyi və interaktivliyinin təmin olunması, nəticəyönümlü kurikulumların tətbiq edilməsi, təlim mühitinin təhsil fəaliyyətinin səmərəliliyinin, təlimi inkişaf etdirici və qabaqcıl xarakterini, bilik, bacarıq və vərdislərin təhlil pillələri üzrə konsentrik prinsip əsasında müəyyənləşdirilməsinin təmin edilməsidir (Kərimov, 2007).

Ənənəvi təlim sisteminin ən mürəkkəb problemlərindən biri istifadə olunan pedaqoji texnologiyaların konservatizmi, qeyri-çevik olmasıdır. Müasir informasiya-kommunikasiya dövründə elmin müxtəlif sahələrində toplanmış bilik kütləsi elə sürətlə artır ki, təlimin ənənəvi sxem və prinsiplərinə əsaslanaraq, onları həm öyrənənə çatdırmaq, həm də mənimsətmək əslində qeyri-mümkün iş çevrilir. Əgər əvvəllər bilikləri əldə etmək üçün şagirdi iki əsas bili mənbəyi (müəllim və dərslik) qane edirdisə, bu gün həmin mənbələr çoxsaylı məlumat mənbələri ilə müqayisədə ududur. Bu səbəbdən müasir təlimin başlıca vəzifələrindən biri öyrənməyi öyrətməkdir, yəni şagirdləri bilikləri müstəqil əldə etməyə yiyələndirməkdir. Yalnız təlim metodlarının keyfiyyətə dəyişdirilməsi, onların şəxsiyyətə, onun tələbatlarına yönəldilməsi, bilikləri mənimsəmə zamanı yaradıcı təfəkkürdən fəal istifadə edilməsi şəraitində təlim böyük səmərə verə bilər. Eyni zamanda şəxsiyyətyönümlü belə tədris prosesi inkişaf proseslərinin keyfiyyətinə də təsir edəcək: idraki və sosial fəallığı artırmaqla, şəxsiyyətin dəyərlərini və vərdişlərini formalaşdıracaq. Bu tələblərin nəzərə alınması məhz məhsuldar, yaradıcı təfəkkürü və yeni biliklərə müstəqil yiyələnmə üsullarını özündə birləşdirən fəal (interaktiv) təlim texnologiyalarına üstünlük verməyi təmamilə zəruri edir. Dünya təcrübəsi göstərir ki, fəal (interaktiv) təlim metodu dərsin keyfiyyətini artırmaq məqsədi ilə güclü vasitə ola bilər. Bu metod şagirdlər üçün dərsi çox maraqlı və cəlbədicidir. Fəal (interaktiv) təlim həm məzmunun öyrənilməsinin, həm də tətbiqinin səmərəliliyini artırır və şagirdlərin dərk etmə fəaliyyətini daha da fəallaşdırır. Azərbaycanda müasir təlim metodlarının tətbiqi layihəsi artıq həyata keçirilir. Son illərdə respublikamızda fəal dərslərin hazırlanması, planlaşdırılması və onların həyata keçirilməsi üçün vacib olan ilkin təcrübə toplanmış, müəllimlərdə əsas bilik, bacarıq və vərdişlər formalaşmışdır. Keçirilən monitorinqlər göstərdi ki, fəal (interaktiv) təlim metodlarını həyata keçirərkən müəllimlər bir çox problemlərlə rastlaşırlar. Belə ki, yenilikləri həyata keçirərkən təcrübənin yayılmasına və mübadiləsinə böyük ehtiyac duyurlar. Müəllimlərin yenilikləri həyata keçirmələrində təcrübələri artdıqca və bu işə daha çox müəllim cəlb olunduqca, yeni metodiki tövsiyələrə, tədris materiallarına və digər metodiki məlumat mənbələrinə ehtiyacları artır. Fəal (interaktiv) təlim üzrə müəllimlər üçün məlumatın və müasir tədris təcrübəsini yayılması tətbiqi problemlərin aradan qaldırılması üçün ən səmərəli və məqsədəuyğun yollardan biridir (Kərimov, Əhmədova, Varella, Reyli, 2005).

Son illər respublikamızda interaktiv təlim metodlarının mənimsənilərək iş prosesinə tətbiqi sahəsində müəyyən nəticələr əldə olunmuşdur. Tədris prosesində fəal-interaktiv təlim texnologiyalarının tətbiqi dərslərin səmərəliliyini yüksəldən ən vacib şərtlərdəndir.

Bu gün müəllimlər qarşısında yeni pedaqoji texnologiyalara yiyələnmək kimi ciddi vəzifələr durur. Pedaqoji texnologiyalar çoxdur və onların hamısının öz məqsədi və istiqaməti vardır. Təhsil islahatının əsas məqsədlərindən biri ənənəvi yaddaş məktəbini təfəkkür məktəbinə çevirməkdir. Təfəkkür isə konstruktivizm nəzəriyyəsinə əsaslanır. Bu nəzəriyyəyə görə, sınıfdə müəllim yox, şagird əsas götürülür. Konstruktör sözü özü də yaradıcı öyrənmə mənasını verir. Nəzəriyyə şüurla bağlı olan psixologiyadan, təhsilə dair tədqiqatlardan, nevrologiya elmindən qidalanır. Təhsilə fərdi yanaşmanı üstün tutur. Konstruktivizm nəzəriyyəsinə əsaslandığı sosial və koqnitiv (idraki) fərziyyələr öyrənmədə mühüm rol oynayır və öyrənmə nəzəriyyəsi kimi qəbul olunub. Əqlin inkişafında mühüm rol oynadığından beynin məşqidir və bu nəzəriyyədə özünü doğruldur. Mövzunu anlayıb başa düşmək, onu biliyə mevrirək tapşırıqları həll etmək üçün güclü təsəvvürə malik olmaq, xəyalında canlandırıdığın obyekt haqqında mühakimə yürütmək, faktları dəqiqləşdirib mövzuya tətbiq etmək lazımdır (Mehrabov, Abbasov, Zeynalov, Həsənov, 2006).

Konstruktiv təlim texnologiyası özündə interaktiv texnologiyaları da ehtiva etdiyi üçün burada fərdi yaradıcılıq ictimailəşərək genişlənir və daha da dərin çalarlar yaradır (Kralin, 1998).

Təlim prosesində elə qarşılıqlı münasibətlər yaradılması nəzərdə tutulur ki, burada hər iki tərəf qarşıya qoyulmuş məqsədlərə çatmağa bilsin. Əməkdaşlığın əsasında bu prosesi iştirakçıları arasında pozitiv münasibətlərin saxlanması durur və əlbəttə, əməkdaşlıq qurulması üçün tələbat və əməkdaşların fəaliyyəti bir-birini məlumatlandıraraq həyata keçirməsi vacibdir. Beləliklə, təlim prosesində xüsusi atmosfer yaranır ki, burada təlim subyektləri bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədə olur. Bu

fəaliyyət priomlarının hesabına deyil, subyektlərin bir-birinə istiqamətlənmiş olmalarının nəticəsidir.

Qeyd etmək lazımdır ki, təlim prosesindəki müəllim və şagird arasında münasibətlərin necə qurulacağı ünsiyyət və qarşılıqlı təsir vasitələrinin xarakterinə birbaşa təsir edir. İlk növbədə indiyədək formalaşmış olan müəllim-şagird münasibətlərinin tipləri ilə tanış olaq. Onlar şərti olaraq 4 tipə bölünür.

Birinci tip- “müəllim-şagird” yüzilliklər ərzində təlim prosesinin aparıcı didaktik modeli olmuşdur. Bu model müəllim və şagird arasındakı bilavasitə əlaqəyə əsaslanır. Belə pedaqoji qarşılıqlı təsirin “prototipi” ana və uşaq arasındakı münasibətlərdir. Didaktik müəllim-şagird münasibətləri praktikada müxtəlif tədris formaları və metodları ilə müşayiət olunur. Burada aktuallaşan münasibətlərə : mentor (mürəbbi) və şagird; “ evdə məktəb” müəllimi və şagird; tədrisin müxtəlif sahələrində ustad və şagird; xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşağa bərpaedici-pedaqoji, korreksiyaedici və tibbi proqram kontekstində fərdi olaraq tədrisin aparılması aiddir.

Müasir şəraitdə bu model müxtəlif forma və variantlarda müəllim və şagird arasında fərdi-didaktik əlaqə, yaradıcılığa və müstəqilliyə stimullaşdıran iş, fərdi olaraq təlim problemlərinin müzakirəsi və konsultasiyası kimi işlənir. Bu tip pedaqoji qarşılıqlı münasibətlərin ikilik (cüt) şəklində dominantlığı xarakterikdir (Kralin, 1998).

İkinci tip- “müəllim –auditoriya “–bu, böyük sayda insan kütləsinə nəsihət vermə, təvəqat, mobilizasiya, maariflənmə məqsədi daşıyan dialoji formada müraciətdir. Auditoriya ilə ünsiyyətin əsas formaları çıxış, təbliğ, məruzə, mühazirədir. Burada materialın və yeni informasiyanın rəşional və “ekonomik” təqdim olunması əsas rol oynayır. Bu tip təlim ali məktəb üçün səciyyəvidir.

Üçüncü tip- “müəllim-qrup” – münasibətləri aiddir. Bu tip üçün vasitəsiz kommunikasiya xarakterikdir. Həmçinin kommunikasiyanın çoxtərəfli və qarşılıqlı münasibətlərin qabarıq əməkdaşlıq xüsusiyyətinə malik olması ilə seçilir.

Dördüncü tip üçün –“müəllim-təlim vasitəsi-şagird “- distant təlim xarakterikdir. Burada təlim kompyuter və digər texniki vasitələrlə həyata keçirilir. Şagirdlər tərəfindən təcrübənin mənimsənilməsi şəxsi münasibətlər xaricində mümkün deyil. Məhz münasibətlər çərçivəsində şagird müəllimin qiymətləndirilməsini başa düşür. Həm də şagird özü də müəllimi qiymətləndirir. Müəllimə münasibət şagirdin uğurunu şərtləndirir. Pedaqoqa qarşı pozitiv münasibət təlimə marağı, şagirdin bikiyə yiyələnmək istəyini artırır, fəaliyyətə və əməkdaşlığa marağı gücləndirir.

Belə qarşılıqlı proses olmasa, şəxsiyyətin formalaşması baş verməz. Həmşini bu zaman müəllim nəyin korreksiya ehtiyacı olduğunu, mənimsənildiyini və özünün nəyə əsaslanacağını müəyyən edə bilər. Bu mənimsəmə prosesləri öz- özünə baş vermir. Formalaşan şagird şəxsiyyəti müəllimin dəstəyi nəticəsində digər insanların nəzər nöqtəsini, davranış və əməllərini nəzərə almağın vacibliyini öyrənir.

Şagirdin bütün şəxsi keyfiyyətlərinin nəzərə alınması çox əsasdır. Bu, təlimin tempini və keyfiyyətini dəyişməyə imkan verən şərt kimi çıxış edir. Müəllimlə şagirdin əməkdaşlığı tək cə tədris metod və vasitələrinin tətbiqindən ibarət deyil. Burada mənəvi əlaqə olmalıdır. Müəllim ötürdüyünün şagird tərəfindən qəbul edilməsinə, özünü küləşdirməsinə şərait yaratmalıdır. Bu mənəvi əlaqə emosional, qiymətləndirici və iradi xarakter daşıyır (Mehrabov, Abbasov, Zeynalov, Həsənov, 2006).

Təlimdə keyfiyyətin əldə olunması üçün əldə olunması üçün psixoloji xüsusiyyətləri dərinlən bilmək vacibdir. Müəllim bütün hallarda, xüsusən “müəllim-şagird” münasibətlərinin qurulmasında pedaqoji faktı- nəzakəti, onun davranışına verilən etik tələbləri gözləməli, şagirdlərin şərəf və ləyaqətinə hörmət bəsləməli, onlarq münasibətdə ədəblə davranmalıdır.

Təhsil islahatlarının tələblərinin yerinə yetirilməsində, ilk növbədə, müəllim özü dəyişməli, təlimin yeni texnologiyalarını bilməli, yeni proqram və dərsləklərdən, fənn kurikulumun tələblərindən irəli gələn dəyişiklikləri tətbiq etməyi bacarmalıdır.

Yeni metodlardan istifadə zamanı müəllim şagirdlərin idraki fəallığına, müstəqil düşünmə qabiliyyətinin inkişafına nail olur. İş prosesində müəllim-şagird münasibətlərinin düzgün qurulması,

şagirdlərin təhsilə marağının artmasında, tədris etdiyi fənlərin sevdirlməsində mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Müəllim - şagird münasibətləri tədris prosesinin əsas komponentlərindəndir. Tədris prosesində müəllimin şagirdlərlə ünsiyyəti, onlara yanaşma tərz, rəftarı həlledici rol oynayır. Hər bir müəllim öz dərslərində nəaliyyət qazanmalı, səmimi ünsiyyət yaranmasına nail olmalıdır (Mərdanov, Ağamalıyev, Mehrabov, Qardaşov, 2003).

Təhsil sisteminin yaxşı qurulması üçün müəllim-şagird münasibətləri tənzimlənməlidir. Təhsil sistemi dünyada yarandığı vaxtdan müəllim-şagird münasibətləri də mövcud olmuşdur. Zaman keçdikcə bu münasibətlər formalaşmış, yeni mahiyyət kəsb etmişdir. Artıq elə bir dövrə gəlib çatmışıq ki, müəllim-şagird münasibətlərində subyekt münasibətləri tələb olunur (Polat, 2000).

Müəllim və şagird arasında qarşılıqlı hörmət olmalıdır ki, müəllim şagirdə sevgi, məhəbbətlə və eyni zamanda ciddi yanaşsın. Müəllim şagirdi bir şəxsiyyət kimi görməli, onun mənliliyinə, şəxsiyyətinə toxunan söz deməməlidir. Nə qədər sözə baxmayan, nadincə şagird olsa belə, müəllim özünün pedaqoji metodlarından istifadə edib, xoş, isti münasibət yaratmalıdır (Mehrabov, 2005).

Nəticə

Bu məqalə təhsilin keyfiyyətinin artırılmasında informasiya və kommunikasiya texnologiyalarından istifadənin yalnız bəzi məsələlərinə toxunuldu. Əlbəttə, burada təhsillə bağlı sosial servislərdən, internetin verdiyi texniki imkanlardan daha geniş danışmaq olardı. Bu imkanlar isə nəinki ildən-ilə, hətta gündən-günə artır.

Ədəbiyyat

1. Mehrabov, A. (2001). Təhsilin demokratikləşməsi: problemlər, vəzifələr. Təhsil, mədəniyyət və incəsənət. Bakı. № 4.
2. Kralin, M. (1998). Tekhnologicheskoye osnovy proyektirovaniya i konstruirovaniya uchebnogo protsessa . Volgograd.
3. Bayramov, Ə. (1990). İstedadlıların aşkar edilməsi və təlim-tərbiyyə sisteminin təşkili elmi zəmində qurulmalıdır. Azərbaycan müəllimi. 27.04.1990 №31, 29.04.1990, № 32.
4. Əlizadə, Ə. (2005). İstedadlı uşaqlar. Pedaqoji məsələlər: esselər, etüdlər. Bakı, ADPU nəşriyyatı.
5. Kərimov, Y. (2007). Təlim metodları. Bakı. RS poliqraf.
6. Kərimov, F., Əhmədova, M., Varella, G., Reyli, Ə. (2005). İntegrativ kurikulum: mahiyyəti və nümunələr. Bakı: Adiloğlu.
7. Mehrabov, A., Abbasov, Ə., Zeynalov, Z., Həsənov, R. (2006). Pedaqoji texnologiyalar. Bakı: Mütərcim.
8. Mərdanov, M., Ağamalıyev, R., Mehrabov, A., Qardaşov, T. (2003). Təhsil sistemində monitorinq və qiymətləndirmə. Bakı: Çarşıoğlu.
9. Polat, Yə. (2000). Novyye pedagogicheskiye i informatsionnyye tekhnologii v sisteme obrazovaniya. M. «Akademiya».
10. Mehrabov, A. (2005). Təlim prosesində konstruktiv öyrənmə modeli, idraki və sosial münasibətlərin formalaşma xüsusiyyətləri. Azərbaycan məktəbi. №3

Göndərilib: 06.01.2023

Qəbul edilib: 25.02.2023